

Please note! This is a self-archived version of the original article.

Huom! Tämä on rinnakkaistalenne.

To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Santala, J. Naiset auttavat miehiä – sukupuolen merkityksestä sosiaalityössä. Teoksessa Outinen, H., Silván, A., Savolainen, J. & Kainulainen, J. (toim.) Työelämän ulkopuolella Tesoman miähet. Tampere: TAMK Tampereen ammattikorkeakoulu, 58-62.

URL: <http://julkaisut.tamk.fi/PDF-tiedostot-web/B/102-Tyoelaman-ulkopuolella-Tesoman-mi-ahet.pdf>

8. NAISET AUTTAVAT MIEHIÄ – SUKUPUOLEN MERKITYKSESTÄ SOSIAALITYÖSSÄ

JUHA SANTALA

Sosiaalityö on sosiaalihuoltolaissa määritelty palvelu. Sosiaalityön yhtenä yhteiskunnallisena tehtävänä on pitää huolta niistä kansalaisista, jotka eivät siihen omin voimin kykene. Usein kyse on ihmisarvoisen elämän perusedellytyksien turvaamisesta hoivalla ja huolenpidolla (Juhila 2006). Suomessa hoiva ja huolenpito sekä sosiaalityö ovat sukupuolittuneet. Kirjoituksessa käsitellään hoivan ja huolenpidon sukupuolittuneisuutta aikuissosiaalityön näkökulmasta.

HOIVA- JA HUOLENPITO NAISTYÖNÄ

Aikuissosiaalityön asiakkaat ovat pääosin keski-ikäisiä työvoiman ulkopuolella olevia vähän koulutettuja köyhiä miehiä, kun taas sosiaalityöntekijät ovat pääosin korkeakoulutettuja naisia. Miehet ovat autettavia ja naiset auttajia. Sukupuoleen liittyvillä sosiokulttuurisilla rakenteilla on omat vaikutuksensa auttamistyön käytäntöihin ja toteutumiseen. Sosiaalityössä keskeisiksi ongelmiksi nousevat hegemonisesta maskuliinisuudesta miehiin liitetyt ennakkoluulot ja stereotypiat sekä auttamisjärjestelmään liittyvä paternalismi miesten itsemääräämisoikeuden ja autonomian kaventamisena.

Hoiva ja huolenpito ovat keskeisiä sosiaalityön lähtökohtia. Suurin osa hoivasta on ollut palkatonta ja näkymätöntä naisten kotona tekemää hoivatyötä, mutta nykyään

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

tästä samasta työstä naisten on mahdollista saada palkkaa. Hoivasta on tullut ammatti. Hoivan yhteiskunnallinen merkitys tunnustetaan nykyään paremmin eikä sitä enää pidetä pelkästään naisellisen identiteetin ilmauksena. Myös miesten tekemä hoivatyö on tullut tietoisuuteen etenkin miesomaishoitajuuden lisääntymisen myötä. Edelleen hoivatyö on kuitenkin erityisesti naisten tekemää työtä, jossa tunteilla on ratkaisevaa merkitystä. Hoivan ammatillistuminen on kuitenkin laajentanut hoivan merkitystä pelkästään tunnepitoisesta toiminnasta. (ks. Juhila 2006.)

Hoivaratonaalisuuden käsite laajentaa näkökulmaa hoivasta. Hoivaratonaalisuuden ajatellaan olevan jotain erityisen vastuullista toimintaa, joka nähtiin naisille tyypilliseksi, naisia yhdistäväksi ja jossain määrin myös naisten moraalista ylemmyyttä osoittavaksi toiminnaksi. Hoivatyö ei kuitenkaan ole pelkästään tunteiden ohjaamaa työtä toisten hyväksi, vaan se edellyttää myös taitoja ja harjaantumista eli järjestäytyneitä ajattelua, jota perinteisesti pidettiin miehisinä ominaisuuksina. Enää ei ajatella, että naiset olisivat luonnostaan (olemukseltaan) hoivaavia ja miehet järjellisiä. Hoivaratonaalisuus onkin ymmärrettävä enemmän sosiokulttuurisena ja yhteiskunnalliseen työnjakoon kuin naiseuteen liittyvänä biologisena ominaisuutena. (Anttonen ym. 2009.)

Hoivan ymmärtäminen pelkäksi naisten tekemäksi tunnetyöksi on johtanut sosiaali- ja terveysalan vähäisempään arvostukseen suhteessa miesten tekemiin ”järjellisiin” töihin. Hoivaratonaalisuuden käsite ohjaa meitä ajattelemaan hoivaa työnä, johon liittyy myös tietoja, taitoja ja koulutuksella hankittavaa osaamista. Hoivalle tyypillistä on toimijan kyky tulkita toisten tunteita ja tarpeita sekä löytää tilanteeseen soveltuvia toimintatapoja. Hoivassa tarvittava tieto on erityistä ja tilannekohtaista. On kyettävä kohtaamaan toinen ihminen, jolloin toiminnassa korostuu kyky ymmärtää ja tulkita tunteita sekä osoittaa arvostusta ja kunnioitusta. (Emt.)

HEGEMONINEN MASKULIINISUUS ALISTAA MIEHIÄ

Hegemoninen maskuliinisuus on käsite, jolla kuvataan ja analysoidaan miesten ja naisten välisiä sosiokulttuurisia eroja. Sillä kuvataan miesten yhteiskunnallista valtaa, jota rakennetaan suhteessa feminiinisiin eli naisiin ja muihin sille poikkeaviin maskuliinisiin eli niihin miehiin, jotka eivät täysin täytä ”miehen mittaa”. Hegemoninen maskuliinisuus tuottaa erilaisin kulttuurisin käytäntein miehistä sellaista ihannekuva, jota kaikki miehet eivät saavuta. Todellisuudessa sillä ei ole mitään tosiasiallista yhteyttä miesten yksilöllisiin ominaisuuksiin. Se on sosiaalinen konstruktio, jolla ylläpidetään miehistä valtaa suhteessa naisiin ja toisiin miehiin. Hegemoniseen maskuliinisuuden liitettyjä ”miehisiä” ominaisuuksia ovat esim. objektiivisuus sekä pyrkimys etäisyyden ja erillisyyden ylläpitoon, fyysisuus, järkikeskeisyys ja yhteiskunnallisten hierarkioiden tukeminen. Samalla, kun monet miehet selittävät menestymistään em. ominaisuuksilla, niin toisille miehille ne ovat taakka ja osoituksia oman maskuliinisuutensa heikkouksista. (Keskinen 2004.)

Hegemoninen maskuliinisuus stereotypisoi kumpaakin sukupuolta ja yksinkertaistaa miesten ja naisten välisiä valta-asetelmia. Sukupuolen lisäksi ihmisillä on lukuisia muita identiteettiä rakentavia kategorioita, kuten etnisyys ja luokka-asema. Statushierarkian huipun ja pohjan täyttävät miehet. Aikuissosiaalityön haastavimmat asiakkaat löytyvät vankiloista ja mielenterveys-, -päihde- ja asunnottomuuspalveluista. Oletus miehisestä vallasta suhteessa naisiin ei tässä kontekstissa ole olennainen näkökulma. Päinvastoin se altistaa miehet ja naiset toimimaan perinteisten sukupuoliroolien mukaisesti. (Emt.)

On tutkimuksia, joissa sosiaalityöntekijät kokevat miehet lähinnä uhkana. Mies nähdään potentiaalisena uhkana lapsille eikä huolenpitoon kykenevänä vanhempana. Edelleen naistyöntekijät kokivat miehet usein uhkana naisasiakkaille tai sosiaalityöntekijöille itselleen. Mies voidaan helposti leimata väkivaltaiseksi lapsiaan ja puolisoaan kohtaan jo pelkästään esimerkiksi menneisyydessä tapahtuneiden asioiden vuoksi ilman todellista näyttöä väkivaltaisuudesta. On myös olemassa tutkimuksia, joiden mukaan naissosiaalityöntekijöiden kannalta hankalampia asiakkaita ovat kuitenkin naiset. (Salonen 2010.)

Miehiin liitetään kaikki se kurjuus, jota aikuissosiaalityössä kohdataan. Sen sijaan, että pohdittaisiin miesten huono-osaisuutta tuottavia rakenteellisia tekijöitä, keskitytään erittelemään miehillä olevia regressiivisiä ominaisuuksia, kuten puhumattomuutta, kykenemättömyyttä ilmaista tunteita jne. Sosiaalityössä tyypillisiä miehiin liitettyjä ominaisuuksia ovat väkivaltaisuus, juoppous sekä itsekkyyys. Ajatellaan, että mies on pääosin väkivaltaisessa suhteessa naiseen ja perheeseen. Nämä ominaisuudet eivät useinkaan liity millään tavalla mieheyteen, miestapaisuuteen tai mieserityisyyteen, vaan ovat seurausta kestävästä elämäntilanteesta.

PATERNALISMI UHKAA MIESTEN AUTONOMIAA

Sosiaalityössä miehet ovat autettavia ja naiset auttajia. Tähän kätkeytyy epäsymmetrisen valta-asetelma, johon liittyy huolenpidon vallaksi nimetty vaara liiallisesta holhoavuudesta ja paternalismista. Aikuissosiaalityössä miehiä voidaan pitää pieninä lapsina, joihin nainen voi osoittaa äidillisiä tunteita. Aikuisen miehen turvautumista apuun ja tukeen saatetaan pitää lapsenkaltaisena hellyttävänä heikkoutena, jolloin miehiä helposti pidetään omaan toimijuuteen kykenemättöminä lapsina, jotka eivät pärjää ilman pysyvää apua ja tukea. Miesten autonomian mitätöiminen ja lapsenkaltaisuuteen asettaminen voi muodostua repressiiviseksi vallankäytöksi ja uhkaa heidän itsemääräämisoikeuttaan. (Juhila 2006)

Tarvitsevuus ja riippuvuus ulkopuolisesta avusta kaventaa ihmisten autonomiaa ja on uhka minuudelle. Avun pyytämiseen on nöyryyttävä ja tukea tarvitseva ihminen on haavoittuvimmillaan. Pahimmillaan auttaminen on vastentahtoista ihmisarvon ja

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

vastuullisen aikuisen autonomian riistoa. Käytännössä se ilmenee hyvää tarkoittavana huolenpitona ja tietämisenä siitä, mikä asiakkaalle on parhaaksi. Itsetyytyväisinä omasta merkityksellisyydestään ja auttamisestaan auttajat saattavat vielä odottaa kiitollisuutta asiakkaaltaan. (Juhila 2006.)

TARVITAAN MIESERITYISTÄ SOSIAALITYÖTÄ

On siis muistettava, että miehet eivät ole pelkästään miehiä tai naiset naisia, vaan kaikki ovat yksilöitä ja siten myös erilaisia ja ainutlaatuisia. Sensitiivisyys ihmisten

välisille eroille on myös sosiaalityössä tärkeää. Nykyään puhutaan mies- ja nais erityisyyksistä tai -tapaisuuksista. Sukupuolierityisyys on (Miessakit 2018):

”sukupuolen olemuksellinen ominaislaatu. Tämä ominaislaatu konkretisoituu sukupuolen fyysisinä, psyykkisinä ja sosiaalisina erityispiirteinä. Nämä erityispiirteet ilmenevät eri tavoin eri aikoina, eri elämänkaaren vaiheissa ja eri sosiaalisissa konteksteissa.” (ks. Miessakit 2018, muokattu)

On tärkeää miettiä ja tuoda esiin sitä, miten miehet ja naiset eroavat toisistaan sosiaalityön palveluiden käyttäjinä. Tarvitaan siis mieserityistä osaamista (emt.)

”Mieserityinen osaaminen. Mieserityinen osaaminen tarkoittaa mieserityisyyteen liittyvän teoreettisen tiedon ja omakohtaisen prosessin avulla synnytettyä ..... ymmärrystä miehistä, miehenä olemisesta ja miehisydestä ja tämän ymmärryksen hyödyntämistä työn kohteena olevan miehen yksilöllisen elämäntilanteen, kokemusten ja merkitysten sijoittamisessa laajempaan kontekstiin. Lisäksi mieserityinen osaaminen on miestyöntekijän kykyä olla tietoinen omasta sukupuolestaan ja sen vaikutuksista asiakastilanteissa”. (Emt.)

Tässä yhteydessä on kuitenkin todettava, että miesasiakkaat sosiaalityössä pitävät sukupuolen merkitystä usein pienenä (ks. Salonen 2010) ja kritiikki kohdistuu useimmiten sosiaalityön hallinnollisiin piirteisiin. Miesten kokema huono kohtelu sosiaalityössä kohdistuukin keskeisesti palvelun byrokraattisiin piirteisiin eikä työntekijän sukupuoleen. (Roivainen ym. 2011). Kyse ei siis ole työntekijän sukupuolesta vaan yleisistä sukupuoleen liittyvistä sosiokulttuurisista rakenteista. Työntekijöiden olisi hyvä tietoisesti pohtia ja reflektoida omia tunteitaan ja käsityksiään miehestä ja mieheydestä sekä omasta suhtautumisestaan miesten kanssa työskentelemiseen. Tämä koskee myös miestyöntekijöitä.

Sosiaalityön kokonaisuudessaan voisi olla hyvä tulla tietoiseksi miehiin liitetystä stereotyyppiä ja mieheyteen liitetystä yhteiskunnallisista rooliodotuksista. Sosiaalityössä on aika ryhtyä tarkastelemaan hieman kriittisemmin vanhoja sukupuolirakenteita ylläpitäviä ajattelu- ja toimintatapoja sekä myyttejä. Tähän tarvitsemme

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

uudenlaista miestyötä kaikilla sosiaalityön sektoreilla. On luovuttava miesten syyllistämistä (uhka) ja uhriuttamisesta (huono-osainen). On luovuttava hegemonisen maskuliinisuuden mukaisesta statushierarkioiden rakentamisesta menestynyt syrjäytynyt -akselilla. Uudenlaisen miestyön ituja on kehitetty etenkin Setlementti Tampereen Miesten kansalaistalo Mattilassa. (Ajanki ym. 2017.)

Mattilassa miehenä olemista on lähestytty uudenlaisesta näkökulmasta: vapaana määritteistä, kuten ”johtaja” tai ”maahanmuuttaja” ja leimoista kuten ”lyövä” tai ”eronnut”. Määritteiden sijaan yhteyttä on haettu avoimen vuorovaikutuksen, sosiaalisten suhteiden ja resurssien vaihdon kautta. Koska kaikkia ”mattilalaisia” puhutellaan etunimellä, esimerkiksi koulutukseen tai ammattistatukseen perustuva asema karisee jo ulkoovella. Mattilan mallin mukainen statukseen, elämäntilanteeseen, ikään tai etniseen taustaan perustumaton miestyö on uraauurtavaa. On hyvin erityislaatuista, että Mattilassa yksi ainoa kävijöitä yhdistävä tekijä, miessukupuolisuus, on riittänyt dialogisen toiminnan ja yhteenkuuluvuuden perustaksi ja koko mattilalaisuuden lähtökohdaksi. (Ajanki ym. 2017.)

Perinteisessä miestyössä mies nähdään usein ongelmana ja miestyö sisältääkin pitkälti kriisi- ja sosiaalipalveluja, joissa työntekijä on auttaja ja asiakas autettava (Peitsalo 2008). Kärjistetysti ilmaisten asiantuntijat auttavat reppanoita ongelmissaan. Mattilassa mies ei ole ongelma, vaan jokainen mies on arvokas voimavara, jota Mattilan hyvinvointia tukeva ilmapiiri ruokkii kasvamaan täyteen potentiaaliinsa (emt.). ///

LÄHTEET

Ajanki M, Pihlman A, Santalainen J, Santala J & Tukia J. 2017. Miesten kansalaistalo Mattilassa tehdään uudenlaista miestyötä. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Vuosikirja 2017. Vol 18.

Anttonen A, Valokivi H & Zechner M. 2009. Hoiva: tutkimus, politiikka ja arki. Vastapaino. Tampere.

Juhila K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Vastapaino. Tampere.

Keskinen S. 2004. Katkokset ja jatkumot feministisessä sosiaalityökeskustelussa. PS-kustannus. WS Bookwell Oy. Juva.

Miessakit. 2018. Keskeiset käsitteet. Poimittu 12.1.2018. https://www.miessakit.fi/fi/toimintamuodot/miestyon_osaamiskeskus/keskeiset_kasitteet.

Peitsalo, P. 2008. Miesryhmät - teoista sanoihin. Helsinki. Miessakit ry.

Roivainen I, Heinonen J & Ylinen S. 2011. Köyhä byrokratian rattaissa. Kunnallissalan kehittämissäätiö.

Salonen P. 2010. Onko sukupuolella merkitystä? Miesasiakkaiden näkökulmia sosiaalityön käytäntöihin. Tampereen yliopisto. Pro Gradu.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

